XI: 2015 nr 1
Krakowskie
Studia
Międzynarodowe

Kazimierz Kraj

ARTUR GRUSZCZAK, *EUROPEJSKA WSPÓLNOTA WYWIADOWCZA. PRAWO – INSTYTUCJE – MECHANIZMY* [WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO, KRAKÓW 2014, 310 S.]

Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego wydana została niezwykle interesująca, zwłaszcza współcześnie, pozycja autorstwa Artura Gruszczaka poświęcona instytucjom wywiadowczym UE.

Dr hab. Artur Gruszczyk, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracuje w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ, w Zakładzie Bezpieczeństwa Narodowego. Równocześnie jako profesor nadzwyczajny w Wyższej Szkole Biznesu w Dąbrowie Górniczej wykłada w Katedrze Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego. Ponadto sprawuje funkcję koordynatora Forum Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych UE w Centrum Europejskim Natolin. Jest członkiem i założycielem Europeans for Competitive and Strategic Intelligence w Brukseli. Natomiast spośród wcześniejszych monografii Artura Gruszczaka wskazać można takie publikacje jak: *Ameryka Łacińska wobec kryzysu środkowoamerykańskiego* (1996), *Problemy rządzenia w krajach Europy Środkowowschodniej* (2000), *Unia Europejska wobec przestępczości. Współpraca w ramach III filara* (2002), *Ameryka Środkowa* (2007).

Książka w swoim tytule nawiązuje do pojęcia „wspólnota (społeczność) wywiadowcza" USA. Przedstawiana przez autora problematyka w polskiej literaturze naukowej występuje stosunkowo rzadko. Dla przykładu wymienić moż-

na następujących autorów podejmujących ten temat: T. Safjański (2009, 2013), M. Narojek (2006), M. Minkina (2008, 2014), D. Szlachter (2006) i oczywiście A. Gruszczak (2002, 2007, 2009, 2010, 2014). Znacznie szerzej ta problematyka jest prezentowana w anglojęzycznej literaturze problemu. Można tu wymienić m.in. następujących autorów: J. Benyon i in. (1993), O. Bures (2011), K. Engberg (2014), E.R. Hertzberger (2007), B. Müller-Wille (2010), J.D. Occhipinti (2003), J. Rüter (2007), J. Van Buuren (2009), F. Boehm (2012), H. Brady (2008) czy O.R Villadsen (2000).

Monografia Artura Gruszczaka podzielona została na następujące elementy: *Wykaz schematów i skrótów, Podziękowania, Przedmowa, Wprowadzenia*. Zasadnicza część książki z kolei dzieli się na sześć rozdziałów, po których następuje *Zakończenie* i *Bibliografia, Indeks osobowy* oraz *Indeks rzeczowy*. Dzieło zostało napisanie na podstawie obszernej literatury, której spis liczy 28 stron. Zasadniczą część bibliografii moim zdaniem stanowią wykorzystane w niej dokumenty, których naliczyłem 203. W publikacji sięgnięto do 56 monografii. Ponadto podczas przygotowywania publikacji autor uwzględnił inne różnorodne źródła: opracowania zbiorowe, rozdziały w pracach zbiorowych, artykuły z czasopism naukowych, materiały robocze, prasowe i publikacje internetowe.

Publikację rozpoczyna *Wprowadzenie – wywiad we współczesnym państwie i organizacji międzynarodowej*, które zaznajamia nas z hipotezą roboczą, założeniami metodologicznymi opracowania. Ponadto przedstawia zakres pojęcia „wywiad", definiuje go w prawie Unii Europejskiej, mówi o ukrytych otwartych źródłach wywiadowczych i omawia przesłanki tworzenia wspólnoty wywiadowczej Unii oraz stan wiedzy na ten temat.

Rozdział 1. *Strategiczne, polityczne i prawne podstawy tworzenia europejskiej wspólnoty wywiadowczej* zaznajamia czytelnika z traktatami regulującymi politykę bezpieczeństwa Unii, programem haskim, traktatem lizbońskim i jego skutkami dla współpracy wywiadowczej Unii Europejskiej.

Organy wywiadowcze Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych to tytuł rozdziału 2. monografii. Profesor Gruszczak przedstawia w nim strukturę organizacyjną ESDZ, Sztabu Wojskowego UE, Zarządu Wywiadu Sztabu Wojskowego UE, Wydziału Reagowania Kryzysowego i Koordynacji Operacyjnej, Centralę Operacyjną, Platformę Kryzysową i Komórkę Monitorującą. Ponadto zapoznajemy się z organizacją i metodologią analizy wywiadowczej organów ESDZ oraz jednolitymi zdolnościami analizy wywiadowczej SAC.

Rozdział 3. *Centrum Analizy Wywiadowczej Unii Europejskiej* przedstawia Centrum Operacyjne UZE, Wspólne Centrum Sytuacyjne UE, Centrum Analizy Wywiadowczej UE oraz źródła informacji i produkty wywiadowcze IntCenu.

Rozdział 4. *Centrum Satelitarne Unii Europejskiej* stanowi opis działalności centrum**,** od początku lat 90. ubiegłego stulecia, jego podstaw prawnych, organizacji, źródła danych geoiformacyjnych, geoprzestrzennych oraz produktów wywiadowczych i ich odbiorców.

Europejski Urząd Policji Europol, będący rozdziałem 5. monografii, zajmuje się całokształtem problematyki funkcjonowania urzędu, jego celami i zadaniami, organizacją, źródłami informacji, analizą kryminalną, produktami wywiadowczymi oraz systemem informatycznym instytucji.

Europejska agencja graniczna Frontex jest tytułem 6. i zarazem ostatniego rozdziału publikacji. Stosunkowo obszernie omówione w nim zostało funkcjonowanie instytucji, struktura organizacyjna, Europejski System Nadzoru Granic (EUROSUR), metody analizy wywiadowczej, źródła informacji, środki komunikacji, przetwarzanie danych i produkty wywiadowcze Frontexu.

Co istotne, każdy rozdział zamykają uwagi końcowe, stanowiące swoiste podsumowanie i uzupełnienie zawartych w nim informacji, przedstawione w niewielkich podrozdziałach.

Książkę podsumowuje obszerne *Zakończenie – Europejska wspólnota wywiadowcza in statu nascendi.* Jednym z wniosków końcowych autora jest przedstawienie podstawowego ograniczenia rozwoju współpracy wywiadowczej związanego nadrzędnością postanowień zapisów traktatu waszyngtońskiego (powstanie NATO) nad prawnymi podstawami Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej. Ponadto według autora występuje zależność unijnych instytucji wywiadowczych od systemów technicznych i informatycznych Paktu Północnoatlantyckiego. Wynikiem jest operacyjna podległość NATO. Monografia autorstwa dra hab. Artura Gruszczaka jest pierwszym polskim kompleksowym opisem i analizą funkcjonowania instytucji wywiadowczych Unii Europejskiej. Jej wartością jest syntetyczne ujęcie omawianej problematyki oraz wskazana w bibliografii obszerna baza źródłowa. Autor sprawnie uchwycił pewien moment kształtowania się wspólnoty wywiadowczej UE, której struktura nie jest odbiciem narodowych organizacji wywiadowczych oraz technik i metod ich działania. Ma być nową jakością antycypującą zagrożenia i przewidującą ryzyko w obszarze polityki bezpieczeństwa UE.

Monografia kładzie nacisk na rolę spełnianą przez instytucje, agencje i różnorodne organy Unii Europejskiej. Próbuje uchwycić *in statu nascendi* tworzenie, formowanie i umacnianie mechanizmów, form i struktur współpracy wywiadowczej w UE oraz współdziałanie (synergię) powiązań w ramach Unii. Podejmuje skomplikowany problem współpracy wywiadowczej, będący domeną tradycyjnej polityki bezpieczeństwa państwa. Wiedza o służbach wywiadowczych jest w interesie narodowym (państwowym) szczególnie chroniona, co niewątpliwie odbija się na procesie tworzenia ponadnarodowej (europejskiej) wspólnoty wywiadowczej.

Europejska wspólnota wywiadowcza jest bardzo ważnym projektem instytucjonalizacji współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa Unii oraz zwiększenia skuteczności polityki w tym obszarze, tak w wymiarze wewnętrznym, jak i polityce zewnętrznej Unii, co szczególnie podkreśla sam autor. Wspólnota wywiadowcza UE musi być traktowana jako odpowiedź na aktualne i przyszłe wyzwania bezpieczeństwa Unii i jej poszczególnych członków. Z kolei skuteczność funkcjonowania

wspólnoty wywiadowczej przekona państwa członkowskie do dalszej integracji w tej delikatnej sferze polityki bezpieczeństwa.

Monografia stanowi znakomite źródło wiedzy dla studentów politologii (stosunków międzynarodowych), kierunku bezpieczeństwo czy słuchaczy szkół wojskowych oraz kursów służb specjalnych. Winna obowiązkowo znaleźć się we wszystkich bibliotekach naukowych wydziałów i uczelni, bibliotek wojewódzkich oraz księgozbiorów ośrodków szkoleniowych i szkół służb specjalnych (wywiadu i kontrwywiadu), Straży Granicznej i policji. Autor możliwie przystępnie przedstawia tę skomplikowaną politycznie, prawnie, organizacyjnie i mentalnościowo problematykę. Dzieło Artura Gruszczaka powinno stać się również lekturą obowiązkową dla europarlamentarzystów czy posłów (senatorów) zajmujących się problematyką bezpieczeństwa Unii Europejskiej oraz bezpieczeństwa zewnętrznego, ale i wewnętrznego, Polski. Zrozumienie treści i przyswojenie wiedzy zawartej w monografii ułatwiają zawarte w niej dobrze dobrane i stosunkowo liczne schematy oraz wykresy.

W kolejnym wydaniu tej interesującej książki moim zdaniem autor powinien powołać się również na literaturę rosyjskojęzyczną, pokazując spojrzenie i oceny uczonych rosyjskich bacznie przyglądających się rozwojowi Unii Europejskiej (np. Timofiej Bordaczow). Warto byłoby również zamieścić aneks zawierający wybrane fragmenty najważniejszych dokumentów źródłowych w języku polskim, co znacząco podniosłoby walory podręcznikowe publikacji.